

UDK: 796.073(497.16)

Stevo Popović,
Duško Bjelica,
Ivan Vasiljević,
Rašid Hadžić

Univerzitet Crne Gore, Fakultet za sport i fizičko vaspitanje (Nikšić, Crna Gora)

STAVOVI SPORTSKIH NAVIJAČA U CRNOJ GORI PREMA NACIONALNOM IDENTITETU U ODNOSU NA FREKVENCIJU UČESTVOVANJA U SPORTSKIM AKTIVNOSTIMA

UVOD

Sport i nacionalni identitet su snažno povezani kroz cijelu istoriju čovječanstva, najviše iz razloga što sportisti od iskona, bilo da su u pojedinačnoj konkurenciji ili da su dio nacionalnih sportskih timova, predstavljali određenu grupu ljudi okupljenih oko istog cilja ili iste ideje (Popović i Bjelica, 2013; Popović, Bjelica i Vasiljević, 2013; Popović i Bjelica, 2014). Samim tim, oni su, zajedno sa navijačima, predstavljali pripadnike određene nacije koju veže osjećaj nacionalnog ponosa koji zajednički njeguju (Bogdanov, 2011). Međutim, kako bi se stekla bolja osnova razumijevanja dobijenih podata u radu, neophodno je, na samom početku navesti operacionalne definicije nacije, sa čijim razumijevanjem je moguće preći na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu.

Prema Smith-u (1991), koji je jedan od najistaknutijih autora u ovoj oblasti, nacija predstavlja grupu ljudi koja, prije svega posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo za sve članove, potom posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva, kao i to da njeni članovi zauzimaju zajedničku teritoriju. Sa druge strane, Anderson (1991) podrazumijeva da je nacija „zamišljena zajednica“, najviše iz razloga što, čak i najmanji narod nikada neće upoznati većinu ostalih članova, niti čuti za njih dok će u njihovim mislima postojati veoma prisna međusobna veza. Takođe, Hroch (1996) ističe da nacija predstavlja integrisanu društvenu grupu, ne na osnovu jednog, već na osnovu nekoliko objektivnih odnosa, kao što su, prije svega ekonomski, politički, jezički, kulturni, vjerski, geografski, istorijski itd. dok se njihov subjektivni odraz ogleda u kolektivnoj svijesti. I ostali autori koji su se bavili ovom problematikom su dolazili do sličnih zaključaka, tako Kellas (1998) ističe da nacija predstavlja grupu ljudi koji osjećaju da su međusobno povezani istorijskim dešavanjima, kulturnim obilježjima te da imaju zajedničko etničko porijeklo itd. Daljom analizom utvrđeno je da autori dolaze do različitih tumačenja nacije (Bogdanov, 2011), ali svaki od njih dolazi do istog osjećanja tj. da se nacija sastoji od članova koji dijele iste zajedničke karakteristike kao što su pripadnost zajednici, osjećanje bratstva koje proističe iz zajedničkih iskustava (npr. dijeljenja zajedničke teritorije i sl.), iako nisu nikada upoznali jedni druge. Sa razumijevanjem pojma nacije moguće je preći na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz

tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu. Autori ove studije su pokušali da utvrde glavne pravce u proučavanju nacionalizma kao jednog, kako je već rečeno, od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu. Proučavanje nacionalizma je prožeto korišćenjem različitih termina da se opiše sličan ili identičan koncept. Kellas (1998) je podijelio studije koje su proučavale nacionalizam na dva glavna pravca, prije svega na instiktivne i na kontekstualne, dok ih Cronin (1999) svrstava u primordijalizam, etatizam, politički mitologizam i modernizam. Sa druge strane, Smith (2001) ih dijeli u perenijalizam, primordijalizam, etnosimbolizam i modernizam. Svaki od navedenih pravaca može biti široko kategorisan, a savremeni autori se slažu da postoje etnički i modernistički pravac u proučavanju nacionalizma (Kelly, 2007). Razlike koje se pojavljuju između ova dva pravca se temelje na pogledima koji se razlikuju u odnosu na „dan postanka“ nacija. Etnički nacionalisti vjeruju da su nacije postojale i prije posljednjih decenija XVIII vijeka dok moderni nacionalisti prepoznaju nacije kao tvorevinu XVIII i XIX vijeka (Hastings, 1997) i stvaranja modernih država na Berlinskom Kongresu.

Prema Popoviću i Bjelici (2013, 2014), nije pogrešno tvrditi da je sport veoma dobro pozicioniran kada je razvoj nacionalnog identiteta i nacionalnog ponosa u pitanju, a najviše iz razloga što postoje čvrsti dokazi u naučnoj literaturi da uspjeh nacionalnih sportskih timova, ali i organizacije velikih sportskih događaja, kao što su svjetska i kontinentalna takmičenja, mogu doprinijeti povećanju samopoštovanja i nacionalnog ponosa (Dauncey, & Hare, 1999; Gavin, 2007; Karkatsoulis, Michalopoulos, & Moustakatos, 2005). Sa druge strane, veoma je bitno naglasiti da je pogrešno zaključiti da bi svi članovi određenog društva trebalo da eksploatišu sport kao sredstvo za izgradnju svog nacionalnog identiteta, kao i da bi svi članovi određenog društva trebalo da se osjećaju ponosno u situacijama kada njihovi nacionalni timovi postižu značajne sportske uspjehe. Dakle, više je nego jasno da je sport, vjerovatno samo jedan od brojnih faktora koji može da utiče na nacionalni identitet ali i, kao takvog izuzetno ga je značajno adekvatno istražiti.

Stoga se cilj ove studije odnosi na provjeravanje i analiziranje stavova sportskih navijača koji sistematično prate svoje nacionalne timove prema nacionalnom identitetu, najviše iz razloga što su autori pretpostavili da oni variraju u odnosu na frekvenciju učestvovanja u sportskim aktivnostima, te da ispitanici koji više učestvuju u sportskim aktivnostima imaju pozitivnije stavove prema nacionalnom identitetu.

METOD

Populaciju u ovoj studiji su činili punoljetni građani koji su, u vrijeme anketiranja, imali prebivalište na teritoriji Crne Gore, dok je uzorak ispitanika organizovan putem kombinovanja ili raslojavanja, tako da su obrađena različita svojstva navedene populacije i različiti prostori na kojima je ona egzistirala. Takođe je vrijedno istaći da su svi ispitanici prepoznali sebe kao sportske navijače, što je bio uslov da budu uključeni u analizu. Anketa je sprovedena tokom 2013. godine a upitnici su distribuirani u tri grada koji su se nalazili u različitim regijama Crne Gore, prije svega u Baru i Kotoru koji se nalaze u južnoj regiji, zatim u Podgorici kao glavnom gradu, Nikšiću koji se

nalazi u srednjoj regiji, kao i u Bijelom polju i Mojkovcu koji se nalaze u sjevernoj regiji, dok su se ispitanici koji su bili anketirani putem interneta i telefonskog razgovora nalazili i na drugim lokacijama u Crnoj Gori. Ukupno je prikupljeno 700 upitnika, ali je 31 upitnik bio isključen iz analize, budući da nisu bili adekvatno popunjeni, tako da je u istraživanju učestvovalo, ukupno 699 ispitanika koji su bili podijeljeni, za potrebe ove studije, na sljedeće subuzorke, prije svega na one koji uopšte ne učestvuju u sportskim aktivnostima ($n=97$), zatim na one koji učestvuju manje od jednom ($n=71$), one koji učestvuju 1-4 puta ($n=108$), 5-10 puta ($n=130$), 11-20 puta ($n=98$) i one koji učestvuju više od 20 puta u toku jednog kalendarskog mjeseca ($n=165$).

Instrument istraživanja je predstavljao standardizovani upitnik koji je bio prilagođen prema Bogdanovu (2011), a uzorak promjenljivih, za potrebe ove studije, je sačinjavao sistem od 19 sudova (tvrđnji) koje su ispitanici ocjenjivali prema sedmo-stepenoj Likertovoj skali vrijednosti. Popunjavanje upitnika nije trajalo, u prosjeku duže od 10 minuta a ispitanici su u anketi učestvovali na dobrovoljnoj osnovi. Važno je naglasiti da je anketa bila anonimna i da su svi odgovori bili strogo povjerljivi. Vrijedno je napomenuti i da su ispitanici, i pored svega navedenog imali mogućnost da u svakom momentu opozovu svoje učešće u anketi, ali se niko od njih nije na tako nešto odlučio.

Empirijski podaci su analizirani putem statističkog paketa za društvene nauke (SPSS 20.0), a kao prvi korak, bila je primijenjena deskriptivna statistika kojom su izračunati aritmetička sredina i standardna devijacija. Budući da su se promjenljive u ovoj studiji nalazile na naparametrijskim skalama, radi detaljnijih analiza koje su slijedile, bilo je neophodno da se one, primjenom Blomovog postupka, transformišu u skale višeg reda. Zatim su primjenom Two-sample Hotelling's T-Square testa utvrđene razlike u stavovima ispitanika prema nacionalnom identitetu u odnosu na frekvenciju učestvovanja u sportskim aktivnostima.

REZULTATI

U prvoj tabeli su prikazane aritmetička sredina i standardna devijacija kada su stavovi ispitanika prema nacionalnom identitetu u pitanju, i to za svaki od analiziranih subuzoraka koji su se odnosili na frekvenciju učestvovanja u sportskim aktivnostima.

Tabela 1. Deskriptivni statistici stavova ispitanika prema nacionalnom identitetu u odnosu na frekvenciju učestvovanja u sportskim aktivnostima tokom kalendarskog mjeseca

	Mean	SD
uopšte ne učestvuju	4.2642	1.49744
manje od jednom	4.2863	1.53458
1-4 puta	4.3743	1.38224
5-10 puta	4.4603	1.49317
11-20 puta	4.4608	1.35038
više od 20 puta	4.5203	1.50618

Legenda: Mean – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija

Analizom empirijskih podataka (Tabela 2.) je utvrđeno da se značajne razlike u stavovima prema nacionalnom identitetu između subuzoraka pojavljuju kod ispitanika koji učestvuju u sportskim aktivnostima više od 20 puta mjesečno ($M \pm SD = 4.52 \pm 1.51$) i onih koji uopšte ne učestvuju u sportskim aktivnostima ($M \pm SD = 4.26 \pm 1.50$), zatim onih koji učestvuju manje od jednom ($M \pm SD = 4.29 \pm 1.53$) i onih koji učestvuju 1-4 puta mjesečno ($M \pm SD = 4.37 \pm 1.38$), kao i između ispitanika koji učestvuju u sportskim aktivnostima 11-20 puta mjesečno ($M \pm SD = 4.46 \pm 1.35$) i onih uopšte ne učestvuju u sportskim aktivnostima i onih koji učestvuju manje od jednom mjesečno.

Tabela 2. Razlike u stavovima ispitanika prema nacionalnom identitetu u odnosu na frekvenciju učestvovanja u sportskim aktivnostima tokom kalendarskog mjeseca na nivou značajnosti (*p*)

	manje od jednom	1-4 puta	5-10 puta	11-20 puta	više od 20 puta
uopšte ne učestvuju	0.096	0.449	0.134	0.000	0.000
manje od jednom		0.093	0.228	0.003	0.019
1-4 puta			0.962	0.281	0.050
5-10 puta				0.472	0.394
11-20 puta					0.347

Stoga se može konstatovati da su potvrđena očekivanja autora ove studije, te je pretpostavljeno da je izraženija pripadnost naciji kod sportskih navijača koji više učestvuju u sportskim aktivnostima a, samim time imaju i pozitivnije stavove prema nacionalnom identitetu.

Diskusija

Karakteristike prethodnih istraživanja koje se odnose na povezanost sporta i nacionalnog identiteta su, uglavnom ne-empirijskog karaktera (citirano u Popović i Bjelica, 2013, 2014), a ovaj odnos je u većini slučajeva istraživao iz antropoloških i psiholoških perspektiva (Bairner, 2001; Giulianotti, 2000; MacAloon, 2006). Veliki broj studija, kao što je, prije svih "Fever Pitch" ali, i niz drugih, naglašavaju jaku vezu između sporta i kolektivnog identiteta (Hornby, 1992). Međutim, malo njih je posmatralo ovaj odnos iz perspektive sportskih nauka, najviše iz razloga što potencijalni autori iz ove oblasti nisu bili posebno zainteresovani za izučavanje navedenog odnosa. Stoga je, prema Heere-u i James-u (2007), povezanost sportskih timova i društvenih grupa koje ih okružuju još uvijek nedovoljno istražena. Najviše iz tog razloga, autori ove studije su se odlučili da se bave ovom problematikom kako bi uspjeli da iskoriste nevjerovatan resurs koji se ogleda u uspjesima nacionalnih sportskih timova u Crnoj Gori, kao vrlo značajnu determinantu koja može značajno pozitivno uticati na stavove sportskih navijača prema nacionalnom identitetu, posebno onima koji se ne bave ili vrlo malo sportskim aktivnostima, te nemaju izgrađenu vezu sa sportom.

Dakle, od neprocjenjivog je značaja da se sportskim navijačima omogućiti uključivanje u sistematsko bavljenje sportom, posebno iz razloga što se očekuje da bi njihovo frekventnije učestvovanje u sportskim aktivnostima doprinijelo da se identifikovanje sa članovima svoje ekipe i približilo im naciju kao grupu ljudi, sličnu sportskoj ekipi čiji su pripadnici, koja, prije svega posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo za sve članove, potom posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva, kao i to njeni članovi zauzimaju zajedničku teritoriju, kako je vidi jedan od najistaknutijih autora u ovoj oblasti (Smith, 1991), te prihvati naciju kao integrisanu društvenu grupu, ne na osnovu jednog, već na osnovu nekoliko objektivnih odnosa, kao što su, prije svega ekonomski, politički, jezički, kulturni, vjerski, geografski, istorijski itd. dok se njihov subjektivni odraz ogleda u kolektivnoj svijesti (Hroch, 1996). U korist svega navedenog idu i zaključci Kellas-a (1998) koji ističe da nacija predstavlja grupu ljudi koji osjećaju da su međusobno povezani istorijskim dešavanjima, kulturnim obilježjima te da imaju zajedničko etničko porijeklo i sličnim kontekstima. Na taj način bi njihovi stavovi trebalo da budu pozitivniji, te da se sa razumijevanjem pojma nacije omogućiti prelazak na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu (Popović i Bjelica, 2013, 2014).

Zaključak

Dakle, iako sport nije jedini faktor koji utiče na nacionalni identitet, dobijeni rezultati navede na pretpostavku da bi frekventnije učestvovanje sportskih navijača u sportskim aktivnostima moglo doprinijeti povećanju samopoštovanja i nacionalnog ponosa. Međutim, ovakve pretpostavke ne smiju biti apsolutno prihvaćene i moraju biti utvrđene detaljnijim analizama koje će uslijediti.

Reference

- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.
- Bairner, A. (2001). *Sport, nationalism and globalization: European and North American perspectives*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Popović, S., Bjelica, D. & Vasiljević, I. (2013). Attitudes of sports fans in Montenegro toward national identity among the type of settlement where they live. In Book of Abstract of the International Scientific Conference "Effects of physical activity application to anthropological status with children, youth and adults" (175), Belgrade: Faculty of Sport and Physical Education.
- Popović, S., & Bjelica, D. (2014). Do Significant Achievements of National Football Team Can Strengthen National Identity in Montenegro? *Montenegrin Journal of Sports Science and Medicine*, 3(1), 31-33.
- Bogdanov, D. (2011). Influence of National Sport Team Identity on National Identity. Unpublished Doctoral Dissertation. Tallahassee, FL: The Florida State University.

Cronin, M. (1999). *Sport and Nationalism in Ireland, Gaelic Games. Soccer and Irish Identity Since 1884*. Dublin: Four Courts.

Dauncey, H., & Hare, G. (1999). *France and the 1998 World Cup: The national impact of a world sporting event*. London: Frank Cass.

Gavin, M. H. (2007). *Narrating tragedy: from Kennedy to Katrina, from sports to national identities*. Unpublished Doctoral Dissertation. College Park, MD: University of Maryland.

Giulianotti, R. (2000). Built by two Varelas: The rise and fall of football culture and national identity in Uruguay. In G. Finn & R. Giulianotti (Eds.) *Football culture: Local contests and global visions* (pp. 134-154). London: Frank Cass.

Hastings, A. (1997). *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heere, B. & James, J.D. (2007). Sports teams and their communities: Examining the influence of external group identities on team identity. *Journal of Sport Management*, 21(3), 319-337.

Hornby, N. (1992). *Fever pitch*. New York: Riverhead Books.

Hroch, M. (1996). From national movement to the fully-formed nation: The nation-building process in Europe. In G. Balakrishnan (Ed.), *Mapping the nation* (pp. 78-97). London: Verso.

Karkatsoulis, P., Michalopoulos, N., & Moustakatou, V. (2005). The national identity as a motivational factor for better performance in the public sector: The case of the volunteers of the Athens 2004 Olympic Games. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 54(7), 579-594.

Kellas, J. (1998). *The politics of nationalism and ethnicity*. London: Macmillan.

Kelly, J. (2007). *Flowers of Scotland? A Sociological Analysis of National Identities, Rugby Union and Association Football in Scotland*. Unpublished Doctoral Dissertation. Leicestershire: Loughborough University.

MacAloon, J.J. (2006). The theory of spectacle: Reviewing Olympic ethnography. In A. Tomlinson & C. Young (Eds.), *National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup* (pp. 15-39). New York: State University of New York Press.

Popović, S. i Bjelica, D. (2013). Odnos sporta i nacionalnog identiteta u Crnoj Gori. *Sport Mont*, 37-39, 61-66.

Smith, A.D. (1991). *National Identity*. London: Penguin.

ATTITUDES OF SPORTS FANS IN MONTENEGRO TOWARD NATIONAL IDENTITY AMONG THE FREQUENCY OF THEIR PARTICIPATION IN SPORT ACTIVITIES

Introduction: Sport and national identity have been strongly connected through entire history, mostly due to the reason that an individual sportsman or a national sport team may represent a certain group of people united around a single goal or the

same ideas (Popović & Bjelica, 2013). Hence, they, accompanied with the sports fans, represent an entire nation and foster a sense of national pride amongst members of a given nation (Bogdanov, 2011). Consequently, this research was aimed at gaining relevant knowledge about the attitudes of sports fans that constantly attend the matches of national team toward national identity, mostly due to the reason the authors of this research believed that it could vary according to the frequency of their participation in sport activities in a month. *Methods:* The sample included 669 respondents who participate in sport activities more than 20 times ($n=165$), 11-20 times ($n=98$), 5-10 times ($n=130$), 1-4 times ($n=108$), less than ones a month ($n=71$) and as well as sports fans who never participate ($n=97$). The sample of variables consisted of 19 items, and the subjects were evaluated it by a seven-point Likert scale. Regarding the statistical analysis, descriptive statistics and Two-sample Hotelling's T-Square test were employed. *Results:* Based on the results it was concluded that significant differences occurred between sport fans who participate in sport activities more than 20 times ($M\pm SD=4.52\pm 1.51$) and those who have never participated it ($M\pm SD=4.26\pm 1.50$), those who participated less than ones ($M\pm SD=4.29\pm 1.53$) and those who participate 1-4 times a month ($M\pm SD=4.37\pm 1.38$), as well as between sport fans who participate in sport activities 11-20 times ($M\pm SD=4.46\pm 1.35$) and those who have never participated it and those who participate it less than ones a month. *Discussion:* Sport is well positioned when we talk about the development of national identity, due to the reason there are many evidence from the previous literature (cited in Popović and Bjelica, 2013) that achievements of national sports teams and organization of major sports events can increase it. In addition, this study recognized stronger affiliation of the subjects who participate in sport activities more to the nation. Although sport is not only one factor that can influence national identity, the results of this study suggest that the personal involvement of sports fans in sports activities might also strengthen its self-esteem and national pride. *References:* Popović S, Bjelica D (2013). Sport Mont, 37-39, 61-66. Bogdanov D (2011). Influence of National Sport Team Identity on National Identity. Unpublished Doctoral Dissertation. Tallahassee, FL: The Florida State University.

